

УДК 351.82

О.В. Тимошенко

депутат Луганської обласної ради

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті узагальнено основні цілі й функції державного регулювання підприємницької діяльності та визначено завдання її державного регулювання на сучасному етапі розвитку економіки.

Ключові слова: підприємництво, підприємницька діяльність, державне регулювання, державне регулювання підприємницької діяльності.

I. Вступ

Конкуренція на світовому ринку, глобалізація бізнесу й підвищення значення інновацій зумовлюють необхідність розвитку відносин співробітництва між державою та підприємництвом. Однак у цій сфері ще залишається значна кількість не вирішених проблем, однією з яких є ефективне державне регулювання підприємницької діяльності (підприємництва).

Ряд проблем державного регулювання економіки та підприємництва досліджено в працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців: В. Вихруща, І. Герчикової, В. Гриньової, М. Гончаренко, А. Дегтяря, Я. Карпика, І. Кирцнера, С. Ківалова, Л. Мізеса, М. Новикової, О. Собко, Дж. Стигліца та ін. Віддаючи належне їх напруженню із цієї проблематики, слід зауважити, що єдиної думки щодо визначення функцій і завдань державного регулювання підприємництва так і не досягнуто.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідження основних цілей і функцій державного регулювання підприємницької діяльності; визначення завдань її державного регулювання на сучасному етапі розвитку економіки.

III. Результати

Побудова продуктивної ринкової економіки неможлива без формування державної політики створення економічних і правових умов розвитку підприємництва. Підприємницька діяльність – її масштаб, ступінь розвиненості, характер прояву – це частина конкретного економічного порядку в тій чи іншій змішаній економіці.

Законодавство України як основні риси підприємництва визначає самостійність діяльності, ініціативність, ризиковість, мотивацію на систематичне отримання прибутку (доходу), законність. Підприємництво розглядається як явище, що відображає всю сукупність відносин, пов'язаних зі створенням справи, виробництвом товарів і отриманням бажаного результату, і як процес, що являє собою складну взаємодію цілеспрямованих дій підприємців, починаючи з моменту зародження підприємницької ідеї та

закінчуючи втіленням її в конкретний підприємницький проект [1, с. 54].

Підприємці функціонують у певних умовах підприємницького середовища – інтегрованої сукупності об'єктивних і суб'єктивних факторів, що дають змогу досягати поставлених цілей і реалізовувати проекти. Поняття підприємницького середовища корелює з поняттям інституційного середовища. Інституційна теорія розглядає підприємництво як окремий інститут, що входить у соціально-економічну підсистему суспільства.

Водночас теорія підприємництва розглядає інституційно-організаційне середовище як підсистему зовнішнього підприємницького. Головними складовими інституційно-організаційного середовища є такі елементи інституційної інфраструктури ринку, як інститут фінансово-кредитних організацій, інститут страхових організацій, рекламні агентства; аудиторські, консалтингові, маркетингові компанії; постачальники сировини, матеріалів, енергії; оптові й роздрібні продавці; транспортні компанії тощо.

Додатково до інституційно-організаційного середовища зовнішнє для суб'єкта підприємництва підприємницьке середовище формують умови й фактори, що діють незалежно від волі підприємців; стан національної економіки, політична ситуація, правове поле, державне регулювання, соціальна обстановка, культурний, науково-технічний і технологічний рівень; демографічна ситуація; система освіти.

Внутрішнє середовище підприємництва детермінується сукупністю внутрішніх умов (функціонування підприємницької організації: особистісні характеристики підприємця, наявність необхідного капіталу, предмет діяльності, партнери та інші ендогенні щодо підприємця фактори).

Стандартна економічна теорія добробуту, що використовує для аналізу інструментарій маржиналізму, концентрує увагу підприємців на пошуку варіантів оптимального розподілу доступних ресурсів, виходячи з того, що вся необхідна інформація щодо переваг споживачів цінних характеристик, поведінки конкурентів відома особам, які приймають підприємницькі рішення.

Альтернативний погляд на підприємництво (І. Кірцнер, Л. Мізес) полягає в тому, що на чолі

кута ринкового процесу ставляться такі фактори, як суб'єктивізм і недолік знань (релевантної інформації). В умовах "розподіленого знання" факторів підприємницького середовища підприємець, як активний учасник ринку, здатний створювати зміни в самих контурах сфери діяльності, викликати зрушення в структурі цін, трансформацію ділової активності, надавати нову динаміку ринкових відносин і процесів [6; 7].

На думку І. Кірцнера, який відстоює погляди австрійської економічної школи, рушійною силою "конкурентно-підприємницького" ринкового процесу є прагнення підприємців одержати вигоду, яка виникає як наслідок неадекватності володіння ними ринковою інформацією, "частинок знання, розсіяного в економіці" [6, с. 24].

Основним суб'єктом підприємницької активності є підприємець. Однак підприємець не єдиний суб'єкт, він змушений взаємодіяти зі споживачем, а також з державою. Роль держави як суб'єкта підприємницького процесу може бути різною залежно від суспільних умов, ситуації, що складається, і тих цілей, які ставить перед собою держава.

Залежно від конкретної ситуації державу можна розглядати як:

- прискорювача підприємницького процесу, коли держава веде постійний і активний пошук заходів для залучення в підприємницький процес нових економічних агентів (нерідко така цілеспрямована діяльність держави викликає «вибух» підприємницької активності й приводить до «буму» підприємництва);
- стороннього спостерігача, коли держава прямо не протидіє розвитку підприємництва, але водночас і не сприяє цьому розвитку;
- стримувача розвитку підприємництва, коли воно створює вкрай несприятливу ситуацію для розвитку підприємництва або навіть забороняє його [3, с. 87].

Разом із тим світовий досвід розвитку ринкових відносин свідчить про те, що ефективне функціонування ринкової системи господарювання неможливе без її невід'ємного елемента – підприємництва. Саме підприємництво є основою соціально орієнтованої економіки, стимулює прискорення економічних процесів, є рушієм, що переводить економіку на новий якісний рівень.

Дж. Стигліц з безлічі функцій держави щодо підтримки та розвитку національної економіки виділяє дві групи:

Перша група функцій – це забезпечення й підтримка функціонування ринкової економіки, що включає:

- створення правової бази (захист прав власності, законодавче регулювання відносин між споживачами, виробниками та найманими працівниками);
- надання деяких важливих послуг (підтримання громадського порядку, введення системи стандартів вимірювання ваги і якості продуктів, організація грошового обігу), що

сприяють ефективній роботі ринкової системи. Сюди ж віднесено діяльність із захисту конкуренції й антимонопольну діяльність.

Друга група функцій держави пов'язана з посиленням ринкової системи та модифікаціями її функціонування. Вона включає заходи економічної стабілізації, які передбачають стимулювання економічного зростання й контроль за рівнем безробіття та інфляції; перерозподіл ресурсів і товарів.

Іншими словами, ринок не може взяти на себе функції утримання окремих державних інститутів, об'єктів національної безпеки, структур соціально-культурного життя суспільства (охорона здоров'я, освіта, мистецтво, культура тощо). Він не в змозі повністю вирішити питання соціального захисту всіх верств суспільства, тому є окремі категорії населення, які не беруть участі в ринковому розподілі (діти, студенти, інваліди, пенсіонери тощо).

Держава бере на себе вирішення перелічених проблем. Тільки їй належить право організації грошового обігу в економіці країни, вона взяла на себе утримання національної оборони, охорони здоров'я, освіти, енергосистеми, різних комунікаційних мереж державного масштабу. Держава взяла на себе також зобов'язання боротьби з інфляцією й засиллям монополій, захист окремих соціальних груп.

Ставлячи перед собою мету стимулювання підприємницької активності населення, поглиблення підприємницького процесу, держава створює сприятливі для цього економічні, правові та організаційні умови. Поставлена мета досягається, якщо держава стимулює зміни в суспільній свідомості, формує позитивне ставлення різних верств і груп населення до підприємницької діяльності, причому не тільки як до джерела задоволення потреби в продуктах і послугах, а і як до можливого роду діяльності [4, с. 45].

Крім формування громадської думки, держава бере на себе професійну підготовку підприємницьких кадрів, створення мережі допоміжних структур з надання підприємству всіляких консультаційних, юридичних, інформаційних та інших послуг. Держава фінансує проведення проектно-пошукових науково-технічних робіт, результати яких стають загальнодоступними.

Держава надає й фінансову підтримку підприємству. Для цього розробляють спеціальні програми підтримки підприємців, які передбачають надання всіляких пільг. Особливі пільги призначені підприємцям, що здійснюють особливі соціально значущі проекти.

Підприємництво в умовах ринкової економіки виконує ряд особливих функцій: загально-економічну, ресурсну, інноваційну, соціальну та організаторську [2, с. 15].

Підприємництво є невід'ємним елементом ринку, його діяльність здійснюється під впливом усієї системи економічних законів ринкової економіки, що зумовлює його загально-економічну функцію. Прояв цієї функції закладено в

самому процесі виробництва товару і його передачі безпосереднім споживачам. Підприємство активно впливає на цей процес. Під впливом притаманного підприємству новаторства пропозиція стає найважливішим фактором формування попиту, зміни самих ринкових умов. Сталий розвиток підприємства є головною умовою зміцнення національної економіки й проявом загальноекономічної функції.

Ресурсна функція підприємства виявляється у використанні всіляких ресурсів (сировинних, матеріальних, трудових, природних, науково-технічних досягнень, інтелектуальних тощо). Підприємство може досягти успіху в разі ефективного, раціонального використання ресурсів. Хижацьке, нераціональне використання національних ресурсів має припинити держава, яка встановлює форми відповідальності за подібні порушення й злочини.

Інноваційну функцію підприємства розуміють дещо ширше, ніж просте застосування нових наукових досягнень та ідей. Вона включає в себе пошук і використання нових засобів та шляхів у здійсненні підприємницької ідеї, підпорядкована умовам прийняття рішень і загальному рівню економічних свобод.

Соціальна функція підприємства пов'язана не тільки зі створенням робочих місць для населення, соціальне та матеріальне становище якого тісно пов'язане з економічним благополуччям підприємства, а й у можливості широких верств населення виявити свої індивідуальні можливості та організувати власну справу.

У прийнятті самостійного рішення щодо організації власної справи виявляється організаторська функція підприємства. Вона включає в себе прийняття управлінських рішень, зміну стратегії бізнесу, організацію складних підприємських структур та інших організаційних рішень.

Таким чином, підприємство як особлива форма економічної активності, як конкретна форма забезпечення самозайнятості частини населення та створення нових робочих місць користується в сучасному світі урядовою підтримкою в усіх промислово розвинених країнах.

При цьому сутність державного регулювання підприємства полягає й у виконанні державою певних функцій для досягнення конкретних цілей, спрямованих на забезпечення ефективності підприємницької діяльності в ринкових умовах господарювання із застосуванням заходів і засобів, що складають його економічний механізм.

Завданнями державного регулювання є: створення правової основи підприємства та здійснення контролю за дотриманням правових норм і законодавства, спрямованого на захист інтересів економічних суб'єктів ринку; вдосконалення ринкового механізму й умов вільного підприємства; забезпечення соціально-економічного розвитку країни та підвищення на цій основі добробуту населення і його платоспроможного попиту [4, с. 24].

Державне регулювання підприємницької діяльності має органічно поєднуватися з ринковими механізмами, не підміняючи й не пригнічуючи їх дії.

Державне регулювання – це складова сучасного ринкового господарства, що визначає його цілі.

Цілі та основні напрями державного регулювання підприємства безпосередньо впливають і залежать від принципів управління, використовуваних на макрорівні. У ринковій системі господарства складовими є принципи централізації й децентралізації управління, державне регулювання переслідує як глобальні, так і конкретні цілі.

На думку І. Герчикової, до глобальних цілей можна зарахувати таке:

- створення умов, що забезпечують стабільний розвиток економіки;
- нормальне функціонування на цій основі підприємства;
- створення доцільних правових та економічних умов для функціонування ринкового господарства й приватного підприємства;
- здійснення контролю за дотриманням правових норм і законодавства суб'єктами ринкових відносин;
- забезпечення умов для стабільної участі підприємців країни в світогосподарських зв'язках і отримання від цього оптимальних вигод [3, с. 32].

Конкретні цілі державного регулювання можна систематизувати за такими критеріями:

- значення й пріоритетність у регулюванні ринкових основ господарювання;
- вплив на розвиток макроекономічних процесів;
- вплив на соціальну орієнтацію ринкової економіки;
- забезпечення соціально-економічних інтересів країни.

Користуючись різними критеріями й узагальнюючи їх з погляду регулювання на мікрорівні, І. Герчикова пропонує таку класифікацію цілей державного регулювання підприємницької діяльності.

1. Забезпечення організаційно-правових основ підприємства, яке включає:

- правове забезпечення підприємницької діяльності (визначення в законодавстві правового становища суб'єктів господарської діяльності, порядку утворення та реєстрації фірм, порядку ліквідації фірм (банкрутства); вироблення правил і стандартів обліку та звітності фірм тощо);
- забезпечення економічного й правового захисту підприємця (захист прав приватної власності, захист прав підприємця на промислову власність, передачу патентів, ліцензій, ноу-хау, захист товарного знаку, захист прав на рекламу тощо);
- забезпечення захисту прав споживачів, встановлення порядку стандартизації та сертифікації продукції, визначення порядку й правил контролю якості продукції.

2. Створення й забезпечення правових умов функціонування ринкового механізму господарювання та умов вільного підприємництва. Змістом цієї мети регулювання є:

- створення сприятливих умов функціонування всіх ринкових механізмів;
- регулювання міжфірмових ринкових відносин (встановлення контролю за картельною практикою, забезпечення умов для розвитку спільного підприємництва, у тому числі з іноземними фірмами, регулювання галузевого переливу капіталу, здійснюваного на підприємницькій основі шляхом концентрації капіталу, злиття й поглинань фірм);
- ослаблення прямих форм втручання та бюрократичного контролю за діяльністю підприємств.

3. Встановлення й забезпечення дотримання ринкових правил та етико-правових норм підприємництва. Ця мета регулювання передбачає:

- розробку, прийняття й забезпечення дотримання етико-правових норм підприємництва (встановлення норм і правил адміністративної та ділової етики й контроль за їх дотриманням; ведення боротьби з корупцією, здирицтвом, хабарництвом, шахрайством; здійснення контролю за незаконною діловою практикою та вжиття заходів боротьби з легалізацією доходів від незаконного бізнесу (відмивання грошей);
- забезпечення сумлінного дотримання підприємцями норм торгової практики (забезпечення дотримання зобов'язального права та визначення відповідальності підприємців, сприяння у вирішенні конфліктів, що виникають між підприємцями).

4. Забезпечення підвищення ефективності виробництва господарюючими суб'єктами, змістом якої є оптимізація структури виробництва, забезпечення раціонального розміщення виробництва, інтенсифікація виробництва, а також сприяння підвищенню конкурентоспроможності продукції місцевих товаровиробників.

5. Забезпечення розвитку підприємницької інфраструктури (забезпечення роботи транспорту й контролю за тарифами, стабільності інформаційної системи зв'язку, регулювання страхової діяльності).

6. Сприяння підприємцям у їх господарській діяльності (надання організаційної та фінансової підтримки підприємцям малого бізнесу, сприяння розвитку промислового й науково-технічного міжнародного співробітництва, надання підтримки експортерам у підвищенні конкурентоспроможності їх продукції на зовнішньому ринку, створення умов безпосередньої підтримки підприємницької діяльності шляхом організації наукових і навчальних центрів, інноваційних страхових фондів, надання інформаційних та консультаційних послуг тощо).

7. Забезпечення соціально-економічних основ підприємництва, яке включає:

- розробку норм трудового законодавства та контроль за їх дотриманням (забезпечення справедливих основ приватного найму й оплати праці, забезпечення максимальної зайнятості населення, збільшення числа робочих місць);
- вирішення найважливіших соціально-економічних проблем (створення умов праці та безпеки, забезпечення освіти й професійного навчання, реалізація політики охорони навколишнього середовища) [3, с. 51].

IV. Висновки

Таким чином, узагальнюючи викладене, можна зробити такий висновок.

Виходячи із сутності державного регулювання підприємницької діяльності, кінцева кумулятивна мета державного регулювання підприємницької діяльності полягає у створенні певних умов, що забезпечують нормальне функціонування економіки загалом і стабільну участь у ній підприємців країни, у тому числі в міжнародному поділі праці з отриманням від цього відповідних вигод. Уряд кожної країни, безумовно, має власні цілі на кожному конкретному етапі й домагається їх вирішення доступними методами та засобами відповідно до складної економічної ситуації в своїй країні та в світовому господарстві. Тому цілі державного регулювання зазнають змін. Незважаючи на це, можна визначити в загальному вигляді завдання, державного регулювання підприємницької діяльності на сучасному етапі:

1) розробка правової основи функціонування підприємництва та забезпечення захисту його інтересів;

2) підвищення ефективності (результативності) державного регулювання й зниження відповідних витрат;

3) ослаблення прямих адміністративних форм втручання та бюрократичного контролю за діяльністю підприємств;

4) створення умов для вільної й добросовісної конкуренції на ринку, вільного переміщення товарів на внутрішньому та зовнішньому ринку, контроль за дотриманням правил конкуренції;

5) забезпечення товарно-грошової й бюджетної рівноваги за допомогою відповідної фінансової політики;

6) поєднання поточних і перспективних напрямів розвитку економіки: структурно-інвестиційної політики та науково-технічної політики;

7) сприяння довгостроковому зростанню накопичення капіталів і стабільному розвитку; стримування інфляції економічними заходами;

8) забезпечення вільного пересування робочої сили й дотримання норм трудового законодавства та регулювання приватного найму й порядку оплати праці;

9) підтримка соціальної рівноваги й прийнятного для більшості населення рівня диференціації та розподілу доходів.

Список використаної літератури

1. Адміністративне право України : підручник / за ред. С.В. Ківалова. – Одеса : Юрид. літ., 2011. – 917 с.

2. Вихрущ В.П. Макроекономічне регулювання підприємницької діяльності: теорія і практика / В.П. Вихрущ, Я.М. Карпик, О.М. Собко. – Тернопіль, 2007. – 54 с.
3. Герчикова И.Н. Регулирование предпринимательской деятельности: государственное и межфирменное : учеб. пособ. / И.Н. Герчикова – М. : Консалтбанк, 2002. – 704 с.
4. Гриньова В.М. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / В.М. Гриньова, М.М. Новикова. – Х. : ІНЖЕК, 2006. – 756 с.
5. Дегтяр А.О. Публічні фінанси : навч. посіб. / А.О. Дегтяр, М.В. Гончаренко, О.С. Лєсная. – Х. : С.А.М., 2011. – 512 с.
6. Кирцнер И. Конкуренция и предпринимательство / И. Кирцнер. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 239 с.
7. Мизес Л. Человеческая деятельность: Трактат по экономической теории / Л. Мизес. – Челябинск : Социум, 2005. – 878 с.
8. Стиглиц Дж. Экономика государственного сектора / Дж. Стиглиц. – М. : ИРФРА-М, 2007. – 720 с.
9. Utton M.A. The Economics of Regulating Industry / M.A. Utton. – Oxford : Basic Blackwell, 1986. – 243 p.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2013.

Тимошенко А.В. Основные функции и задачи государственного регулирования предпринимательской деятельности

В статье обобщены основные цели и функции государственного регулирования предпринимательской деятельности и определены задачи ее государственного регулирования на современном этапе развития экономики.

Ключевые слова: *предпринимательство, предпринимательская деятельность, государственное регулирование, государственное регулирование предпринимательской деятельности.*

Tymoshenko A. The main functions and tasks of government regulation of business

The paper summarizes the main objectives and functions of government regulation of business and defined the tasks of state regulation at the present stage of economic development.

Competition in the global market, globalization of business and increasing importance of innovation necessitated the development of a collaborative relationship between the state and business. However, this area is still a significant number of unsolved problems, one of which is the effective state regulation of business (entrepreneurship).

Government regulation of business is organically combined with market mechanisms, not replacing or inhibiting their action.

Government regulation - is an integral part of a modern market economy, which determines its goals.

Objectives and main directions of state regulation of business directly derived and depend on the management principles used at the macro level. In a market economy system, components are the principles of centralization and decentralization of management, government regulation pursues both global and specific objectives.

Thus, summarizing the above, one can conclude the following.

Given the nature of government regulation of business, the ultimate cumulative goal of government regulation of business is to create certain conditions that ensure the normal functioning of the economy in general and sustainable participation of the entrepreneurs of the country, including in the international division of labor in obtaining appropriate benefits from this . The Government of each country certainly has its own goals for each stage and seeks solutions available to them the methods and means in relation to the difficult economic situation in the country and in the world economy. Therefore, the purpose of government regulation tend to change. Despite this, it is possible to define in general terms and objectives of government regulation in business today. These are:

- 1) development of legal framework for the enterprise and protect its interests;*
- 2) efficiency (effectiveness) of government regulation and reducing related costs;*
- 3) reduce administrative forms of direct intervention and bureaucratic control over the activities of enterprises;*
- 4) creation of conditions for free and fair competition in the market, free movement of goods in the domestic and foreign markets, enforcement of competition rules;*
- 5) of commodity-money and budget, balance with appropriate financial policies;*
- 6) a combination of current and future trends of economic development: structural and investment policy and science and technology policy;*
- 7) promote long-term growth of capital accumulation and sustainable development; inflation economic measures;*
- 8) ensuring the free movement of labor and employment law compliance and regulation of private recruitment and procedure of remuneration;*
- 9) Support social equilibrium and acceptable to the majority population level differentiation and income distribution.*

Key words: *entrepreneurship, government regulation, government regulation of business.*